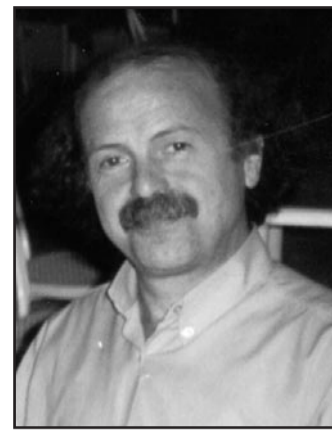
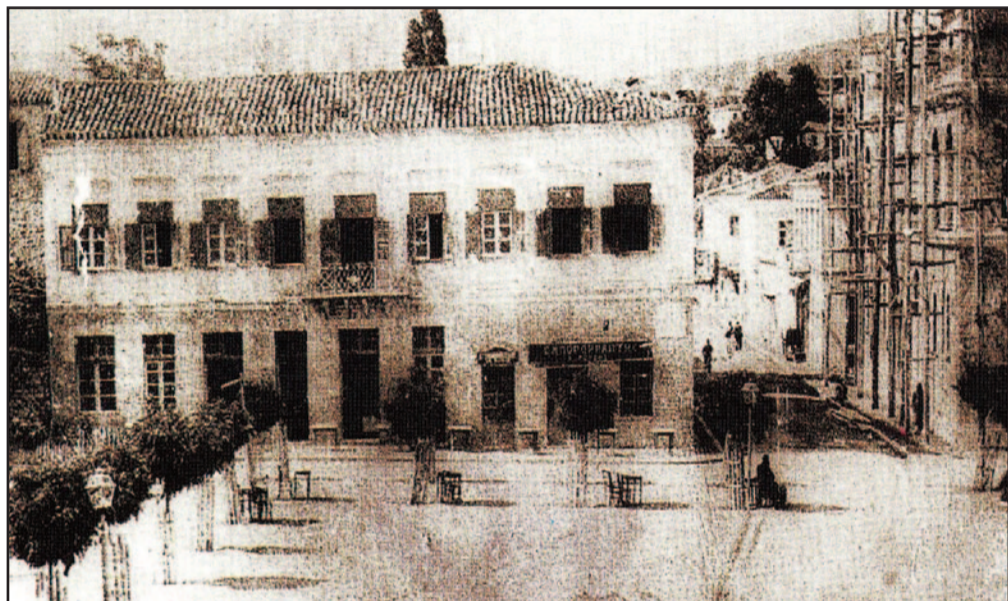

Οι μάγοι με το μπρίκι

Τα καφενεία-ουζερί της προπολεμικής Λαμίας

Γράφει ο Κωνσταντίνος Αθαν. Μπαλωμένος Φυσικός

Το καφενείο Κρίτσα στο ισόγειο. Στη δεξιά γωνία είναι το ραφείο του Κων. Ρούση. Δίπλα, οι σκαλωσιές για την κατασκευή του Ι. Ν. Ευαγγελισμού της Θεοτόκου Λαμίας (1916).

Όλο το ισόγειο του κτιρίου αυτού ήταν το καφενείο Περ. Λεβαδίτου, στην αρχή της οδού Διάκου στην πλατεία Ελευθερίας. Απέναντι ο αιωνόβιος πλάτανος.

Α. Λειτουργία ελληνικών καφενείων - Η περίπτωση της Λαμίας

Την περίοδο της Τουρκοκρατίας (τον 17ο αι.), άνοιξαν τα πρώτα καφενεία στην κατακτημένη Ελλάδα, όπου σύχναζαν μόνο Τούρκοι. Καφεκοπτεία δεν υπήρχαν και τα καφενεία προμηθεύονταν πράσινο σπυρί, το καβούρντιζαν στο μαγαζί σε μικρές ποσότητες και το άπλεθαν σε μικρούς χειροκίνητους μύλους. Πάντως οι Έλληνες δοκίμασαν τον καφέ πριν από τους άλλους Ευρωπαίους.

Μετά την απελευθέρωση από τους Τούρκους (1828), στο Ναύπλιο, στην πρώτη πρωτεύουσα, άνοιξε το πρώτο Ελληνικό καφενείο. Το πρώτο, καθαρά ευρωπαϊκού στυλ, καφενείο στην Αθήνα, ήταν το «Πράσινο Δενδρί» που άνοιξε το 1834 και λειτούργησε κάπου στην Ιερά Οδό!

Το Ζητούνι από τις 20 Ιουνίου 1836, ονομάζεται και πάλι Λαμία. Το 1838 έχουμε στη Λαμία το πρώτο γνωστό καφενείο που λειτούργησε ο Ζαχαροπλάστης Εμμανουήλ Φράγκου¹. Δεν είναι γνωστή η θέση του.

Το 1852 η κεντρική πλατεία της Λαμίας ονομάστηκε πλατεία Όθωνος². Η άλλη ονομάστηκε πλατεία Διάκου.

Το 1870, το κεντρικό τότε Φαρμακείο των αδελφών Δ. Ιατρού, στην πλατεία Ελευθερίας της Λαμίας, εκτός από παραγγελίες φαρμάκων, έφερνε και λίγα εισαγόμενα είδη εμπορίου (όπως καφές, ζάχαρη, κ.ά.), που τα διαφήμιζε³ ανάλογα. Η σχετική διαφήμιση παρατίθεται.

Από το 1870 λειτουργεί το πρώτο καφενείο της Λαμίας, ιδιοκτησίας Ιωάν. Κρίτσα στην πλατεία Ελευθερίας (πρώην Όθωνος). Είναι στο ισόγειο μεγάλου διώροφου κτιρίου⁴ στη γωνία με οδό Υψηλάντου 1 με πρόσοψη στην πλατεία (παρατίθεται φωτογραφία). Από το 1876 το ανέλαβε⁵ νέος καφεπώλης, ο Δημήτριος Μόσχος που σέρβιρε και διάφορα γλυκίσματα κήλησις ποιότητας.

Το 1873 άνοιξε στην Αθήνα το καφενείο⁶ "Η Ωραία Ελλήσ" στη γωνία των οδών Ερμού και Αιόλου. Το 1875 καταγράφηκαν⁷ στη ζώνη της ενορίας του Ι. Ν. Αγ. Νικολάου Λαμίας οι καφεπώλες Θεμιστ. Αγγελιακόπουλος και Νικόλ. Γεωργίου.

Στις 21 Φεβρουαρίου 1875 άρχισε τη λειτουργία του το "νεόδομπο και λαμπρόν καφενείον του κ. Περικλέους Λεβαδίτου⁸, παρά

την είσοδον της πόλεως ... που υπερβαίνει κατά την έκτασιν και το εμβαδόν του, άπαντα τα εν Αθήναις καφενεία ...". Η θέση του είναι γνωστή στην πλατεία Ελευθερίας και οδό Διάκου 2. Ήταν το πρώτο μεγάλο καφενείο της Λαμίας. Το κράτησε μέχρι το 1932, δηλ. για 57 ολόκληρα χρόνια, οπότε το ανέλαβαν οι αδελφοί Βούλγαρη⁹.

Ο περιηγητής Π. Γ. Πολίτης που πέρασε το 1879 από τη Λαμία, ως εθελοντής στην (ανοργάνωτη και με ατυχή έκβαση) θεσσαλική επανάσταση, έγραψε :

"... Η Λαμία, υπό του στρατού μεταβλήθη εις πόλιν στρατιωτικήν, είχε μεταβληθή εις πόλιν πολέμου. Η πλατεία αυτής ήτο πλήρης των χαρτινών περικαλυμμάτων των φυσιγγίων και τα καφενεία έβριθον καπνοφόρων ανδρών. Ήταν του σχηματιζομένου σώματος του Δ. Σούτσου ... Η βροχή μας παρέσχεν ικανόν χρόνον όπως επισκεφθώμεν τα σφαιριστήρια της Λαμίας. ...

Την ενάτην της εσπέρας ώραν εισερχόμεθα εις το πρώτον καφενείον της Λαμίας, όπου όμιλος προσώπων σούχως συνδιελέγετο. Οι εν Αθήναις φίλοι μας του Πανεπιστημίου και του Τσόχα ήσαν εκεί. ... μόλις ο κρότος των φιλημάτων έπαυσε να αντηχή και τα γλυκίσματα του καφενείου μετακόμισαν εις τους ημετέρους στομάχους, αναπληρώνοντας τα κεκλεισμένα ξενοδοχεία, ωδηγήθηκε εις οικίαν τινά δια ύπνον ..."

Το 1879 ιδρύθηκε ο Σύλλογος Καφεπωλών Λαμίας. Σ' αυτόν, μετά, εντάχθηκαν και οι Ζαχαροπλάστες. Στη συνέχεια προστέθηκαν και οι Γαλακτοπώλες δημιουργώντας τη μεγάλη Συντεχνία των Καφεγαλακτοζαχαροπλάστων. Η ζωή της όμως ήταν βραχύβια και οι επαγγελματίες χωρίστηκαν πάλι. Οι καφεπώλες και οι ζαχαροπλάστες ήθελαν να είναι μαζί σε ενιαία Συντεχνία, αλλά αυτό δεν έγινε.

Στον Ι. Ν. του Αγίου Νικολάου Λαμίας υπάρχει ιερή εικόνα των Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης, η οποία αγιογραφήθηκε "ευσεβή ζήλω και δαπάναις των Καφεπωλών, τον Αύγουστον 1879". Στην αφιέρωση αναγράφονται τα ονόματα των: Γ. Χατοσίσκου, Αθαν. & Πασχάλη Γαλανόπουλου, Κ. Κανδηλιώτου, Τιμ. Γαζή, Αναστ. Αντωνίου και Ιωάν. Α. Αγγελιοπούλου.

Άνοιξε στην Αθήνα το πολυτελές καφενείο και σφαιριστήριο του Σπύρου Ζαχαράτου, στην πλατεία Συντάγματος. Έγινε κέντρο συνάντησης καλλιτεχνών, λογοτεχνών, πολιτικών, κ.ά. Έκλεισε το 1910. Μεταφέρθηκε σε άλλη θέση όπου λειτούργησε άλλα 53 χρόνια.

Στη Λαμία, το 1882 και στο καφενείο του Γ. Χατζίσκου, στην "πλατεία της εβδομαδιαίας αγοράς" (σημερινή πλατεία Λαού) έπαιξε¹⁰ μουσικός θιασός, ο οποίος δημιουργήθηκε από μουσικούς που απολύθηκαν από στρατιωτικές μπάντες.

Το 1888, πέρασε από τη Λαμία ο Γάλλος περιηγητής Γκαστόν Ντεσάν (1861-1931), και καταγράφει με λιρικό τρόπο τα καφενεία

και τη βραδινή κίνηση της πόλης :

"... Η γενική άποψη της Λαμίας είναι χαριτωμένη, δίνει την αίσθηση της καλής διάθεσης, της άνεσης, μιας χαρούμενης εύκολης ζωής και μεγάλης πίστης για το μέλλον. ... Στα καφενεία ο κόσμος συζητάει ζωηρά για τα τελευταία πολιτικά γεγονότα πίνοντας με μικρές γουλιές ολόδροσο νερό, ζωντανεμένο με λίγες σταγόνες χιώτικης ρακής. Το βράδυ η πλατεία Ελευθερίας είναι το στέκι των περιπλανώμενων και των αργόσχολων. ... Οι πλουσιότεροι πίνουν σερμπέτια στο μεγάλο καφενείο της πόλης. ..."

Ο Έλληνας περιηγητής Κωνσταντίνος Καπράλος, που πέρασε το 1891, παραθέτει μερικά στοιχεία για τον τόπο και τους ανθρώπους του :

"... Όταν αφικόμην εν τη μικρά περικόμωω πλατεία της Ελευθερίας επαίνιζεν η στρατιωτική μουσική. Κόσμος πολύ εκάθηντο εις τα περίξ καφενεία και νεάνιδα δροσεραί και καλλιμόρφοι περιεπάτου εν στενοτάτω τινί χώρω, όν αφήκεν η μεγαλοδωρία των καφετζήδων, οι οποίοι εις όλη τα μέρη της Ελλάδος σμικρύνουσιν ασπλάχνως τα όρια των πλατειών και των οδών δια των τραπεζών και καθισμάτων των..."

Όπως βλέπετε, το ίδιο γινόταν πριν 124 χρόνια, που γίνεται και σήμερα, δηλ. τα τραπεζοκαθίσματα των καφενείων να μπαίνουν τα όρια της πλατείας και του πεζόδρομου!

Ο Κωνσταντινουπολίτης δημοσιογράφος και μετά διευθυντής της αθηναϊκής εφ. «ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ» Βλῆσος Γαβριηλίδης (1848-1920), που πέρασε το 1892, έγραψε για τον τόπο μας :

"... Περί Λαμίας έν γνωρίζον, ότι είναι - ότι ήτο τουλάχιστον - η πόλις των πυρετών. Και τίποτε άλλο. Την πρωτοείδα νύκτα. Ευτυχώς η πλατεία της, μεγάλη ως του Συντάγματος, με τα κατάφωτα καφενεία της, των οποίων έν ωδικόν, και τα εστιατόρια και τα ξενοδοχεία της και τα ζαχαροπλαστεία της διαθέτου, εν πρώτη αντιλήψει, ευμενώς. ... Τα τέσσερα ημερονύκτιά μου εν Λαμία τα διήλθον ως σωστός Λαμιεύς. ... Την ημέραν εις την πλατείαν, εις τα καφενεία, τη νύκτα εις το Ωδικόν, πενούσα τόσον ήσυχα, τόσον καλά, σωστός επαρχιώτης, αθηθής Λαμιεύς. ... Τα Πηγαδούλια είναι τα Πατήσια της Λαμίας, με εξοχικά καφενεία, νερά άφθονα, θερινόν θεατρίδιον ... Η Λαμία έχει δύο πλατείας, μίαν λαϊκήν την κάτω και την άνω αστικήν, όπου δικηγόροι, βουλευταί, έμποροι. Η λαϊκή της Λαμίας πλατεία γεμάτη καφενεία με σφαιριστήρια ..."

Ο Γερμανός περιηγητής Άλφρεντ Φίλιπσον (1864-1953), που πέρασε από τη Λαμία το 1895 αναφέρει ότι :

συνέχεια από τη σελίδα 7

“... Δύο πλατείες, η μία εις την κοιλάδα και η άλλη εις την δυτικήν πλευράν του υψώματος (110μ.) αποτελούν το κέντρον της κινήσεως· εδώ ευρίσκονται τα καφενεία και μερικά άθλια εστιατόρια...”

Επίσης πέρασε από τη Λαμία το 1896 ο γνωστός Έλληνας λογοτέχνης και στρατιωτικός γιατρός **Ανδρέας Καρκαβίτσας** (1866-1922) και καταγράφει ότι :

“... Η Λαμία έχει καφενεία ευπρόσωπα, ως και δύο καφέ-σαντάν ... Εις τα καφέ-σαντάν αυτά μερικοί παίζουν ραπα-νάκια μονά-ζυγά, τα οποία εντός κανίστρων περιφέρει ο πωλητής...”

Ο Γάλλος **Ανρί Τουρό** που ήρθε ως ανταποκριτής του γαλλικού περιοδικού “Le tour du monde” καλύπτοντας τα γεγονότα του ελληνοτουρκικού πολέμου του 1897, γράφει :

“... Η μικρή πόλη της Λαμίας είναι πιο ανήσυχη, θορυβώδης και ανάστατη, συγκρινόμενη με τη Στυλίδα. ... Στην κεντρική πλατεία, τα καφενεία είναι κατάμεστα από στρατιώτες και αξιωματικούς, που συζητούν με παθιασμένες χειρονομίες... Τα μικρά δρομάκια της πόλης έχουν διατηρήσει την τούρκικη όψη τους...”

Το ίδιο έτος (1897) στην Αθήνα ιδρύθηκε το Ουζερί του Βασ. Απότσου, αρχικά στην οδό Σταδίου 5, μετά στην οδό Βουκουρεστίου (1969) και τέλος στη στοά της οδού Πανεπιστημίου 10 (από το 1971). Ήταν λογοτεχνικό στέκι. Με την είσοδο του 20ού αι. μεταξύ πολλών άλλων καφενείων, καταγράφουμε το Ζαχαροπλάστειο-καφενείο με τον πρωτότυπο τίτλο “Ηνωμένα Βουστάσια”, στην οδό Πανεπιστημίου 56, που έγινε κι αυτό σημαντικό στέκι λογοτεχνών. Μεταπολεμικά, μετατράπηκε στον κινηματογράφο «Τιτάνια». Κατεδαφίστηκε το 1970.

Από την αλληλαγή του αιώνα άρχισε η μετανάστευση στην Αμερική, δίνοντας διέξοδο στη φτώχεια και ανέχεια της ελληνικής οικογένειας. Ελάχιστοι όμως άτομα του κλάδου των καφεπωλών έφυγαν.

Το 1911 αρχίζει τη λειτουργία του το Εργοστάσιο της Ηλεκτρικής¹¹ Εταιρείας Λαμίας. Η πόλη ηλεκτροφωτίζεται (δημοτικός φωτισμός) και ομορφαίνει. Σε σύντομο χρόνο, τα καταστήματα (και φυσικά τα καφενεία) όπως και οι οικίες αποκτούν ηλεκτρικό φως. Ακολουθεί η ηλεκτροκίνηση των εργαστηρίων και βιοτεχνιών.

Το 1917, ιδρύθηκε η **Αδελφότης Αλληλοβοήθειας Καφεπωλών Λαμίας** με την αριθ. 10 /1917 απόφαση του Πρωτοδικείου Λαμίας. Το επόμενο έτος, με την αριθ. 217 /1918 απόφαση του Πρωτοδικείου Λαμίας ιδρύθηκε ο **Σύλλογος Καφεπωλών Λαμίας**.

Η πανδημία της ισπανικής γρίπης (1918) φτάνει στη Λαμία. Οι θάνατοι από γρίπη στην πόλη είναι πολλοί. Οι γιατροί, χωρίς αξιόλογα φαρμακευτικά μέσα, αγωνίζονταν να περισώσουν τα πλέον ανθεκτικά άτομα, δίνοντας ταυτόχρονα και οδηγίες πρόληψης. Στις αρχές του 1920 θα λήξει το κακό. Από τους καφεπώλες ήταν ελάχιστα τα θύματα.

Έρχεται το τέλος της Μικρασιατικής Εκστρατείας, με την Καταστροφή του 1922. Φτάνουν οι πρόσφυγες. Η αγορά και η εμπορική κίνηση την περίοδο αυτή είναι πολύ περιορισμένη. Θα χρειαστεί χρόνος για να κινηθεί και ανακάμψει.

Με την αριθ. 10/1924 απόφαση του Πρωτοδικείου Λαμίας ιδρύθηκε ο **Σύνδεσμος Εστιατόρων-Καφεπωλών-Ζαχαροπλάστων Λαμίας**.

Ο κλάδος των Καφεπωλών, το 1930, αποφάσισε να ανεξαρτητοποιηθεί από το Σύνδεσμο του 1924, στον οποίο ήταν μαζί με τους εστιατόρες και τους ζαχαροπλάστες. Έτσι, με την αριθ. 1201/15-12-1930 απόφαση του πρωτοδικείου Λαμίας συστάθηκε¹² ο **Σύλλογος Καφεπωλών Λαμίας**.

Την περίοδο του Μεσοπολέμου οι άντρες έπιναν ούζο (όχι τσίπουρο) και τα καλοκαίρια μερικοί έπιναν και μπίρα. Το κρασί βέβαια ήταν το μόνιμο συνοδευτικό ποτό του φαγητού, όπως και στις πλείστες παρέες. Όσοι έρχονταν για κάποια δουλειά στη Λαμία, από τα γειτονικά μέρη του νομού, είχαν τα στέκια τους, στις κάτω πλατείες (Λαού και Σταροπάζαρου), αλλά και στα στενά της πόλης (σε καφενεία ή σε ουζερί). Στα σπίτια, το κέρασμα σε επισκέψεις ήταν βέβαια ο καφές.

Στις αρχές της 10ετίας του '30, μετά το οικονομικό “κραχ” του 1929, η Ελλάδα, το 1932, δια του πρωθυπουργού Ελ. Βενιζέλου κήρυξε πτώχευση (1-5-1932) και στάση πληρωμών. Ακολούθησε αύξηση της ανεργίας και έγιναν πολύ φτηνά τα μεροκάματα. Ξέσπασαν τότε πολλές απεργίες.

Το 1931 οι αδελφοί Καρπούζα ανέλαβαν τη διεύθυνση του καφενείου με την επωνυμία (φίρμα) “ΑΤΛΑΣ”, πρώην Τσιτζιλώνη, στην πλατεία Σιταγοράς Λαμίας.

Το 1932, οι αδελφοί Βούλγαρη¹³ αναλαμβάνουν από τον Περικλή Λεβαδίτη¹⁴ το ιστορικό Καφενείο στην πλατεία Ελευθερίας (γωνία με οδό Διάκου 2). Το καφενείο απέκτησε νέο όνομα “ΗΒΗ”, με ποικιλία συνοδευτικών στον ποιοτικό καφέ του, όπως τα γλυκά του, αλλά και με κατάλληλο μεζέ στο ούζο, γνώρισε νέα περίοδο αίγλης. Το 1933, ο Αθανάσιος Γιαννούκος¹⁵ εγκατέστησε εκεί το πρώτο ραδιόφωνο σε καφενείο της Λαμίας και έτσι οι θαμνόμενες άκουγαν κάθε μέρα εκλεκτή μουσική. Παράλληλα στο γραμμόφωνο έπαιζαν νέες πλάκες με τραγούδια.

Το 1936, στην Άμφισσα (πλατεία Κεχαγιά), άνοιξε το καφε-

Οι μάγοι με το μπρίκι

Τα καφενεία - ουζερί

Στο ισόγειο του αρχοντικού Χατζηχρήστου (Σκληθωνιάτου 2) λειτούργησε καφενείο (1897) [φωτ. Henri Turot]

νείο “Πανελλήνιον”, που είχε μέσα του και θεατρική σκηνή. Έπαιζαν εκεί θεατρικά έργα¹⁶. Το 1976 εκεί γυρίστηκε μια σκηνή από την ταινία “Ο Θίασος” του σκηνοθέτη Θόδ. Αγγελόπουλου. Υπάρχει¹⁷ μέχρι σήμερα.

Οι υπάλληλοι των καταστημάτων εστίασης της Λαμίας οργανώθηκαν. Το 1937 ίδρυσαν το Σύνδεσμο Υπαλλήλων Καφεζυθοζαχαροπλάστων - Εστιατορίων Λαμίας.

Στην Αθήνα, το 1939, ιδρύθηκε το πολυτελές ιστορικό καφενείο “Ζόναρς”, από τον Έλληνα της διασποράς Κάρολο Ζωνάρα (1873 -1968). Ήταν διάσημο για τα γλυκά του. Αποτέλεσε σημαντικό πολιτικό στέκι. Το 1940 άνοιξε το καφε-ζαχαροπλάστειο του «Φλόκα», δίπλα στο Ζόναρς, από τους Θεσσαλονικείς επιχειρηματίες Αφους Φλόκα.

Ακολούθησε ο πόλεμος στην Αλβανία. Τον Απρίλιο του 1941 έγινε ο βομβαρδισμός της Λαμίας από τους Γερμανούς κατακτητές, με καταστροφές σε κτίρια και με ανθρώπινα θύματα. Ήρθε ο σκληρός χειμώνας 1941-42, με την έλλειψη βασικών αγαθών και την πείνα. Τα μαγαζιά έκλεισαν και μόνο τα καφενεία, με το ρεβιθοκαφέ τους, λειτούργησαν ως το τέλος της Κατοχής.

Β. Το καφενείο και οι κανόνες του

Τα καφενεία συνήθως στεγάζονταν σε χώρους ευάερους και ευήλιους, κοντά σε πλατείες, εκεί όπου υπήρχε κόσμος, πέρασμα, «αγορά». Δεν υπήρχαν υπόγεια καφενεία ή σε απόμερα σημεία. Αντίθετα τα ουζερί στεγάζονταν σε στενά και ήταν μικρά μαγαζιά.

Τα καφενεία άνοιγαν πολύ πρωί και έκλειναν πολύ αργά. Ο καφετζής ήταν κεντρικό πρόσωπο του κοινωνικού χώρου σε κάθε τόπο ή περιοχή. Όπως και ο κουρέας, ο περιπετράς ή ο μπακάλης ήξεραν σχεδόν τα πάντα. Όποιος ήθελε να γνωρίσει έναν τόπο, εκεί πήγαινε και ρωτούσε.

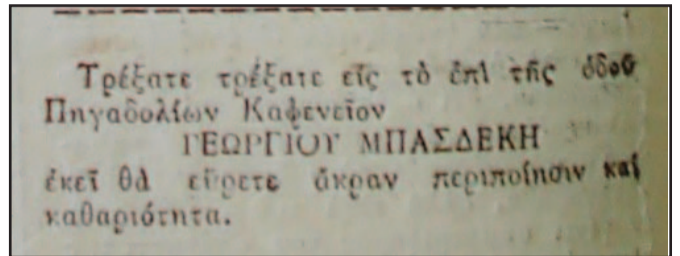
Σε αντίθεση με τα σημερινά καφέ ή καφετέριες, τα παλιά καφενεία είχαν την αισθητική του ατελούς σε σχέση με την τελειότητα που συναντάει κανείς στους νέους αντίστοιχους χώρους. Στους τοίχους, στον πάγκο, στα έπιπλα, στα τραπέζια, τις καρέκλες, κλπ. αποτυπώνονται η φθορά και η ιστορία του τόπου και των ανθρώπων. Τα καφενεία έχουν αποτυπωμένο το παρελθόν ως ζωντανή ιστορία.

Το χαρακτηριστικό τραπέζι του καφενείου

Τα παλιά καφενεία ήταν ο σύνδεσμος της κοινότητας με τον έξω χώρο, που ήταν αποκλειστικά ανδρική υπόθεση. Κάποια γυναίκα που αναζητούσε τον άντρα της δεν έμπαινε μέσα στο καφενείο, αλλά του έκανε νόημα να βγει εκείνος. Το καφενείο ήταν χώρος συνάντησης των ανδρών, τόπος παιχνιδιού και γλεντιού, πεδίο κοινωνικής συναναστροφής, αλλά συχνά και έντονης πολιτικής κόντρας. Γινόταν ανταλλαγή πληροφοριών και αξιών.

Στα προπολεμικά χρόνια δεν υπήρχαν μέσα επικοινωνίας¹⁸ (ραδιόφωνο, τηλεόραση). Μόνο στα

Από διαφήμιση (10ετία '30)

Καφές, δουλούμι και γλικό του κουταλιού

κεντρικά καφενεία υπήρχε καθημερινή εφημερίδα¹⁹, που διάβαζαν δωρεάν οι θαμώνες. Στο καφενείο μάθαιναν τα νέα, από τα πιο σημαντικά (πόλεμοι, σεισμοί, καταστροφές) ως τα πιο ασήμαντα (ποδόσφαιρο, προξενιά, χωρισμοί), σχολιαζόταν η επικαιρότητα, υπερασπιζόνταν οι πολιτικές πεποιθήσεις. Εκεί αναπτύσσονταν οι κομματικές έριδες, το κλίμα φορτιζόταν, δημιουργώντας μικρές «Βουλές» στη χώρα.

Την προεκλογική περίοδο στο χώρο του γίνονται οι συγκεντρώσεις και ομιλίες των υποψηφίων. Πολλές κουμπαριές αλλά και συνοικέσια “κλείστηκαν” από τους ενδιαφερόμενους (πατέρα νύφης και γαμπρό) στο καφενείο του χωριού. Επίσης οικονομικές και εμπορικές συμφωνίες έγιναν σε καφενεία.

Το καφενείο έχει κώδικα συμπεριφοράς, που τηρούσαν οι θαμώνες του. Απαραίτητο είναι το κέρασμα, σε νεοεισερχόμενο από κάποιο γνωστό ή φίλο. Έτσι “δένονταν” κοινωνικά τα μέλη της τοπικής κοινωνίας, αλλά και προέκυπταν οι χαρακτηρισμοί των ανθρώπων σε γαλαντόμο, σε τσιγκούνη, ανοιχτοκέρη ή καρμίρη. Βέβαια σε περιόδους οικονομικής δυσκολίας αρκετοί άντρες αποφεύγουν να περάσουν από το καφενείο μη μπορώντας να ανταποκριθούν στην ανταπόδοση του κέρασματος ενός καφέ ή μιας ρακής.

Απαραίτητο συμπλήρωμα του καφέ ήταν πάντα το τσιγάρο. Γι' αυτό κάθε τραπέζι είχε απαραίτητα ένα σταχτοδοχείο. Φιλική χειρονομία με το κέρασμα του καφέ ήταν η προσφορά τσιγάρου και το άναμμα με τσακμάκι ή σίρπτο.

Στους τοίχους του καφενείου υπήρχαν φωτογραφίες σε κορνίζες, κατά την επιλογή του ιδιοκτήτη, από φτηνές εικόνες μέχρι πίνακες ζωγραφικής (σε καλά καφενεία). Μικρές πινακίδες θύμιζαν στους πελάτες την ευγένεια και έγραφαν “Απαγορεύεται το πτύειν”, “Απαγορεύεται το πέρδεσθαι”, κ.ά.

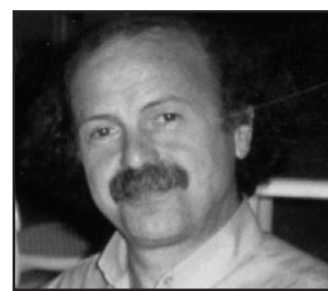
Οι ώρες στο καφενείο περνούσαν ευχάριστα (“σκοτώνανε” την ώρα), με ποικίλη κουβέντα, αλλά και με διάφορα παιχνίδια, κυρίως με χαρτιά και τάβλι. Παίζονταν και τυχερά παιχνίδια (που ο νόμος απαγορεύει). Αριστοκρατικά καφενεία της Αθήνας είχαν μπιλιάρδο και μπορούσαν να παίξουν σκάκι. Παράλληλα οι θαμώνες - μετά τον καφέ βέβαια - έπιναν ούζο, ρακή, ρετσίνα, ή μπίρα, που συνοδευόταν με κατάλληλο μεζέ. Στα καφενεία των χωριών, ο νικητής στα χαρτιά ή στο τάβλι, έτρωγε το δουλούμι (που πλήρωνε ο χαμένος).

Δεν έχει ίσως εκτιμηθεί, η προσφορά του καφενείου, ως χώρου έκφρασης, αλλά κυρίως ψυχικής εκτόνωσης, από τα καθημερινά προβλήματα της ζωής. Το δε κόστος αυτής της θεραπείας είναι μόνον η αξία του καφέ.

Γ. Καφεπώλες της Λαμίας

Από τα παλαιότερα βιβλία των Ιερών Ναών της Λαμίας (προπολεμικά χρόνια) καταγράφηκαν 22 καφεπώλες²⁰, που έζησαν και τετέλευσαν στην πόλη. Φυσικά υπήρχαν και άλλοι που όμως δεν τάφηκαν εδώ. Απ' αυτούς, όλοι σχεδόν δηλώθηκαν με καταγωγή τη Λαμία, εκτός των : Γεωργ. Αδάμ (απ' την Ιμρίμνη),

της προπολεμικής Λαμίας

Γράφει ο Κωνσταντίνος Αθαν. Μπαλωμένος Φυσικός

Καφενείο "Κυβέλεια", στην πλατεία Ελευθερίας και Ρήγα Φεραίου 1

Καφεζυθοπωλείο "ΤΟ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΝ" (αριστερά) και καφενείο "ΤΟ ΠΑΝΘΕΟΝ" (δεξιά) στη Λαμία του 1930.

Αθαν. Σαμαρά (από το Ασβεστοχώρι) και Κων. Λαμπροπούλου (άγνωστη καταγωγή). Τα ονόματα δεν είναι σε αλφαβητική σειρά, αλλά από τον παλαιότερο προς τους νεότερους. Ακολουθεί ο σχετικός πίνακας :

α/α	Ονοματεπώνυμο	έτη	ηλικία
1.	Χαρατσάρης Σπυρίδων (Π)	1852-1922	70
2.	Κρίτσας Κωνστ. Τασ. (Ε)	1860-1925	65
3.	Ευθυμίου Γεώργιος (Π)	1862-1942	80
4.	Λεβαδίτης Σωτήριος (Θ)	1867-1941	74
5.	Αδάμ Γεώργιος Χρίστ. (Ε)	1868-1933	65
6.	Παναγιώτου Κων/τίνος (Ν)	1869-1939	70
7.	Κρίτσας Νικόλαος Τασίκα (Ε)	1871-1936	65
8.	Σαμαράς Αθανάσιος (Π)	1872-1942	70
9.	Μπεκιάρης Χριστόδουλος (Π)	1872-1927	55
10.	Λεβαδίτης Ανάργ. (Θ)	1874-1942	68
11.	Παπαδής Ιωάννης (Ν)	1874-1962	88
12.	Αναστασίου Ευθύμ. (Ν)	1876-1916	40
13.	Δούκας Αθανάσιος (Θ)	1879-1919	40
14.	Τζούννης Κων. Αθ. (Ν)	1888-1947	59
15.	Γρατσάνης Νικόλ. (Θ)	1890-1942	52
16.	Αθανασίου Σπυρίδων Χρ. (Π)	1891-1921	30
17.	Αντωνίου Παναγιώτης (Ε)	1901-1956	55
18.	Καρπούζας Νικόλαος (Δ)	1894-1956	62
19.	Γερακίνης Ανέστης (Ν)	1907-1963	56
20.	Λαζαρίτης Δημήτριος (Ε)	1907-1963	56
21.	Πλατανιάς Αντώνιος Σπυρ. (Ε)	1914-1955	41
22.	Κρίτσας Δημήτριος Νικ. (Ε)	1915-1940	25
23.	Λαμπρόπουλος Κων/νος Γεωρ. (Π)	1917-1939	22

Σημείωση : Η ενορία του τόπου κατοικίας γράφεται με το γράμμα σε παρένθεση. Έτσι είναι : Θ = Αγ. Θεοδώρων, Ν = Αγ. Νικολάου, Π = Παναγίας Δέσποινας και Ε = Ευαγγελίστριας. Δεν βρέθηκαν καφεπώλες στη ζώνη της ενορίας του Ι. Ν. Αγ. Δημητρίου.

Δ. Καταγραφή των καφεπωλών

Το 1934, έγινε καταγραφή όλων των επιτηδευματιών, από την Εφορία με σκοπό την Κατάταξη τους σε αντίστοιχη Κλάση, με βάση τον ετήσιο τζίρο και φυσικά για τον προσδιορισμό του φόρου. Στις υψηλότερες θέσεις βρέθηκαν τα κεντρικά καφενεία των Αφών Βούλγαρη, Φ. Πανάγου, Α. Τριανταφύλλου, Αφών Καρπούζα, κ.ά. Σε φθίνουσα κατάταξη δίνεται τα πρώτα 10 ονόματα :

α/α	ονοματεπώνυμο	κλάσις	δραχμ.
1.	Βούλγαρης Θ.	10n	4.600
2.	Πανάγου Φ.	9n	4.000

3.	Τριανταφύλλου Α.	8n	3.400
4.	Αθανασίου Γ.	6n	2.400
5.	Βούλγαρης Π.	5n	2.000
6.	Διαμαντόπουλος Α.	4n	1.600
7.	Κουσβελάρης Δ.	4n	1.600
8.	Οικονόμου Θ.	3n	1.200
9.	Καρπούζας Γ.	3n	1.200
10.	Καρπούζας Ν.	3n	1.200

Ε. Καταγραφή²¹ Καφενείων-Ουζερι (δεκαετία '30)

1. Στην οδό Σατωβριάνδου (κοντά στη διασταύρωση με οδό Αβέρωφ) στα δεξιά : **Καφενείο – Ζαχαροπλαστείο** : Αλεξίου. Με ενοίκιο.
2. Στην οδό Καραϊσκάκη (δεξιά) : **Καφενείο των κυνηγών** (ιδιοκτησία Κων. Μουστακά, δηλ. του «Μουστακαείου» κληροδοτήματος). Σήμερα δεν υπάρχει το κτίριο.
3. Στην πλατεία Λαού (στα βόρεια) : **Καφενείο «Η Βοστώνη»**. Ήταν ιδιοκτησία του Πετρούλα²².
4. Στην πλατεία Λαού (στα βόρεια) : **Καφενείο «το Εμπορικό»**. Επάνω ήταν **Ξενοδοχείο**.
5. Στην πλατεία Λαού (στα βόρεια) : **Καφενείο με όργανα** (ήταν στέκι των οργανοπαίκτων).
6. Στην πλατεία Λαού (στα βόρεια) : **Καφενείο** : Αφοί Παναγή.
7. Στην πλατεία Λαού (στα νότια) : **Καφέ – ουζερί** Γιαμπανά.
8. Στην πλατεία Λαού (στα νότια) : **Καφέ ουζερί**.
9. Στην πλατεία Λαού (ανατολικά) : **Καφενείο Κάκκου-Κολλοπίτη** (διαμπερές με την οδό Κολλοκοτρώνη).
10. Στην πλατεία Λαού (στα νότια) : **Καφενείο** Λαγού (στη γωνία με την οδό Καλλιόβα-Μπακογιάννη).
11. Στην οδό Ανδρούτσου (αριστερά) : **Ουζερί** Ζαβακόπουλος (στις 7 βρύσες)
12. Στην οδό Ανδρούτσου (δεξιά) : **Καφέ – ουζερί** : Τασόπουλος.
13. Στην οδό Ανδρούτσου (δεξιά) : **Καφέ – ουζερί** Σούλης
14. Στην οδό Ανδρούτσου (δεξιά) : **Καφέ – ουζερί** άγνωστου
15. Στην πλατεία Ελευθερίας : Κάτω **Καφενείο «Το Πάνθεον»**. Μετά έγινε ο κινηματογράφος «Τιτάνια». Γκρεμίστηκε και έγινε πολυκατοικία.
16. Στην πλατεία Ελευθερίας : **Καφεζυθοπωλείο «Το Πανελλήνιον»** στο ισόγειο, ιδιοκτησίας Παπαθανασίου. Αργότερα Rex και μετά κινηματογράφος Rex. Κατεδαφίστηκε.
17. Στην πλατεία Ελευθερίας : **Καφενείο «Ηβη»** στο ισόγειο, των Αφών Βούλγαρη²³ (στη γωνία με οδό Διάκου).
18. Στην πλατεία Ελευθερίας : **Καφενείο "Κυβέλεια"**, στη γωνία με οδό Ρήγα Φεραίου 1. Ενοικιαστές ήταν οι Χρόνης Κ.

19. Στο δρομάκι, που έβγαζε στην οδό Ροζάκη Αγγελή (οδός Ανδρούτσου) : **Καφενείο** Βενέτη.
20. Στην πλατεία Πάρκου (δυτική πλευρά) : **Καφενείο « Η Ελληλάς»**. Με ενοίκιο.
21. Στην πλατεία Πάρκου (δυτική πλευρά) : **Καφενείο** Αφών Καρπούζα²⁴. Με ενοίκιο. Πριν το 1931, το είχαν οι αδελφοί Τσιτζίλωνη και το καφενείο ηγόταν ΑΤΛΑΣ.
22. Στην πλατεία Πάρκου (ανατολική πλευρά, δίπλα στο Δασκαλόπουλου) : **Καφενείο** Κων. Σταύκα²⁵.
23. Στην πλατεία Πάρκου (αριστερή γωνία με οδό Βενιζέλου) : Πριν ήταν το **Χάνι** Αφών Σιλήου. Μετά έγινε **καφενείο** των Αφών Χαϊμάνη (ιδιοκτησία Σιλήου, που μετά το έδωσαν σε γαμπρό τους τον Καρατζά²⁶).
24. Στην οδό Δροσοπούλου (δεξιά από πλατ. Πάρκου) : **Καφενείο** του Ανδρέα Δημόπουλου²⁷. Με ενοίκιο.
25. Στην οδό Σατωβριάνδου 6 (δεξιά από πλατ. Πάρκου) : **Ουζερί** του Μισιρλή (ή Μισερλή). Με ενοίκιο. Το κτίριο ήταν ιδιοκτησία του Αλεξίου.
26. Στην οδό Σατωβριάνδου (δεξιά από πλατεία Πάρκου, μετά την οδό Έσθιν) : **Καφενείο** του Αλεξάκη²⁸. Με ενοίκιο.
27. Στην οδό Βύρωνος (αριστερά από οδό Ροζάκη Αγγελή) : **Καφενείο** του Νάκου. Με ενοίκιο.
28. Στην οδό Καποδιστρίου (δεξιά γωνία με οδό Αγ. Νικολάου) : **Καφενείο**²⁹ του Νικολάου Αντιπάτη³⁰.
29. Στην οδό Θεμιστοκλέους (γωνία με οδό Συγγρού) : **Καφέ – ουζερί** Μεργιά. Στον 1^ο όροφο ήταν συμβολαιογραφείο.
30. Στην οδό Καραγιαννοπούλου (από πλατ. Πάρκου, δεξιά) : **Καφενείο** Χατζόπουλου³¹.
31. Στην οδό Μάρκου Μπότσαρη (αριστερά από την οδό Σατωβριάνδου) : **Καφενείο**, ιδιοκτησίας Πετροπούλου.

Σε μορφή μικρού βιογραφικού θα δοθούν περισσότερα στοιχεία (όπου είναι αυτό δυνατόν) για τους : Νικόλαο Κρίτσα, Περικλή Λεβαδίτη, Θωμά Βούλγαρη και Δημ. Μεργιά.

Επίσης θα δοθεί σύντομο ιστορικό μερικών ιστορικών καφενείων της Λαμίας (όπου υπάρχουν επαρκή στοιχεία).

Νικόλαος Τασίκα Κρίτσας (1871-1936) : Γεννήθηκε στη Λαμία. Οι γονείς του ονομάζονταν Αναστάσιος (Τασσίκας) και Ευγενία. Ο πατέρας του είχε κεντρικό και ονομαστό καφενείο στην πλατεία Ελευθερίας³². Τον διαδέχτηκε επάξια και πέρασε όλη τη ζωή του σ' αυτό. Τα κεντρικά καφενεία ήταν τότε κέντρα πολιτικών ζυμώσεων. Εκεί γίνονταν συγκεντρώσεις των πολιτευτών, υποψηφίων. Αποτελούσαν το κέντρο του κοινωνικού χώρου της πόλης.

Οι μάγοι με το μπρίκι

Τα καφενεία-ουζερί
της προπολεμικής ΛαμίαςΓράφει ο
Κωνσταντίνος Αθαν. Μπαλωμένος
Φυσικός

συνέχεια από τη σελίδα 9

Ο Νικόλαος Κρίτσας παντρεύτηκε την Ευσταθία Γεωργ. Ζέρβα (1886-1964) από τη Λαμία και απέκτησαν 4 παιδιά (2 κόρες και 2 αγόρια). Ο Νικόλαος Κρίτσας δεν πρόλαβε να γίνει συσταξιούχος. Πέθανε ξαφνικά το 1936, σε ηλικία 65 ετών

Ο γιος του Δημήτριος Νικ. Κρίτσας ανέλαβε το καφενείο. Το 1940 πέθανε από φυματίωση, σε ηλικία 25 ετών.

Περικλής Λεβαδίτης³³: Στις αρχές της 10ετίας του 1870, έφυγε από την τουρκοκρατούμενη Ήπειρο και ήρθε στη Λαμία. Το 1875 άνοιξε το πρώτο μεγάλο καφενείο στην πηλατεία Ελευθερίας (στην αρχή της οδού Διάκου), σε ενοικιασμένο κατάστημα ιδιοκτησίας Δημητρίου Κλήρα³⁴ και μετά Αθαν. Γραμματίκα³⁵. Η γυναίκα του πρέπει να λεγόταν Ευαγγελία. Από τα παιδιά του γνωστά είναι ο Θρασύβουλος που έγινε φαρμακοποιός και ο Ιωάννης, που έγινε στρατιωτικός γιατρός και σκοτώθηκε το 1913 στο Μπιζάνι. Το 1932, δηλ. μετά από 57 χρόνια, ο Περικλής Λεβαδίτης αποχώρησε από το καφενείο, που πλέον το ανέλαβαν οι Αφοί Βούλγαρη.

Θωμάς³⁶ **Βούλγαρης** (1901-1978): Από την Υπάτη. Ανέλαβε το Καφενείο³⁷ που είχε πριν ο Περικλής Λεβαδίτης στην πηλατεία Ελευθερίας (γωνία Διάκου 2) από το 1875. Ακολούθησε ανακαίνιση και το καφενείο μετετράπη σε Καφεζαχαροπλαστείο με την επωνυμία "Ηβη". Με τον καφέ σέρβιρε και ποιοτικά γλυκά, το δε καλοκαίρι σέρβιρε και παγωτά.

Το καφενείο λειτούργησε για 45 χρόνια, δηλ. ένα χρόνο πριν από το θάνατο των αδελφών Θωμά και Χαράλαμπα, μέχρι το 1977, που το κτίριο κατεδαφίστηκε.

Δημήτριος Ε. Μεργιάς (1933-1981): Γεννήθηκε στο χωριό Πύργος Μακρακώμης. Είχε 3 αδελφούς (Κώστας, Θανάσης, Γιώργος) και μία αδερφή (Βασιλική). Στη Λαμία διατηρούσε για σειρά ετών μαζί με τον αδελφό του Κώστα, το γνωστό στους παλιότερους Λαμιώτες - κι όχι μόνο - καφε-ουζερί στην οδό Συγγρού, με τους εύγεστους και πικάντικους μεζέδες, που ο ίδιος παρασκεύαζε. Ο "Μήτσος", όπως ήταν γνωστός, διακρινόταν για την εργατικότητα και πραότητα του χαρακτήρα του. Ήταν παντρεμένος με την Τούλα και απέκτησαν δύο γιους (Ευάγγελο και Ιωάννη). Ο Δημήτριος Μεργιάς πέθανε³⁸ ξαφνικά από καρδιακή νόσο στις 9-7-1981, σε ηλικία μόλις 48 ετών.

Καφενείο "ΒΟΣΤΩΝΗ": Στην πηλατεία Λαού (βόρεια πλευρά). Τις τελευταίες 10ετίες του 19ου αι. κτίστηκε το διώροφο νεοκλασικό, ιδιοκτησίας Πέτρου Πετροπούλου (ή Πετρούλα). Αρχές του 20ού αι. λειτούργησε στο ισόγειο καφενείο που οι Λαμιώτες έδωσαν το παρωνύμιο "Ο Αγέλαστος" (επειδή ο καφετζής έλεγε αστεία, αηλιά δεν γελοούσε). Μετά το 1915, το ανέλαβε ο Μιχαήλπουλος για μια δεκαετία. Από το 1925-35, με το όνομα "Βοστώνη" το ανέλαβαν οι ελληνοαμερικάνοι Ρίζος και Πανάγος. Ακολούθησαν διάφοροι ενοικιαστές. Το ανώγειο ήταν μέχρι το 1925 κατοικία του ιδιοκτήτη Σπύρου Π. Πετροπούλου.

Επίλογος

Σήμερα, με πληθώρα από καφετέριες, café, καφέ-μπαρ και τους λοιπούς συναφείς χώρους, το παραδοσιακό καφενείο δεν αντικαταστάθηκε από κάτι αντίστοιχο και «ζει» μόνο σε κάποια χωριά και σε ελάχιστους που επιμένουν, όπως π.χ. το καφενείο του Φορλίδα στον Λαύκο του Πηλίου που είναι το παλαιότερο καφενείο στην Ελλάδα και λειτουργεί ανελλιπώς από το 1785. Μάλιστα εκεί σύχναζε και ο Αλέξ. Παπαδιαμάντης.

Είναι άγνωστο πού αναζητήθηκε και αν τελικά βρέθηκε ο παλιός τόπος συνάντησης των ανδρών με τους φίλους τους. Άραγε πού γίνονται οι θαυμάσιες εκείνες πολιτικές συζητήσεις που κρατούσαν ώρες και δεν έβγαζαν... πουθενά! Πού βρίσκονται εκείνα τα παλιά στέκια που τα διαχωρίζει το χρώμα των κομμμάτων, ή των ποδοσφαιρικών ομάδων των θαμώνων τους.

Τα προπολεμικά χρόνια η ζωή είχε ανθρώπινους ρυθμούς και ο καφές ήθελε χρόνο και παρέα οι συνθήκες ζωής επέτρεπαν. Τότε, ο "στιγμαίος καφές", όχι μόνο ήταν άγνωστος αλλά και αδιανόητος! Σήμερα, παίρνουν τον καφέ (στιγμαίο ή φραπέ) στο κύπελλο και περπατούν μ' αυτό στο δρόμο, ή κινούνται με το αυτοκίνητο, πίνοντας από λίγο στη διαδρομή. Είναι όμως μόνοι τους και το μυαλό τους τρέχει σε τόσες έγνοιες. Λείπει ο πλυρωτικός ρόλος του καφενείου. Κρίμα ...

Καφενείο "Η Βοστώνη" (1978)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ - ΑΝΑΦΟΡΕΣ -
ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ - ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ

1. Βιβλία Ιερών Ναών της Λαμίας
2. Παλιά συμβόλαιο στο Ιστορικό Αρχείο Λαμίας.
3. Μαρίας Τζιβελέκη-Πολυμεροπούλου: βιβλίο "Αγαπητοί μου συμπολίτες ... Λαμιώτικα", Λαμία, 2003.
4. εφ. "Εθνικός Αγών", 1977, 1978, 1981, Λαμία.
5. εφ. "Η ΕΠΑΡΧΙΑ", 1927-1940, Λαμία.
6. Αθανασίου Κ. Μπαλωμένου: "Δρόμοι, Καταστάματα και Ιδιοκτησίες της προπολεμικής Λαμίας (δεκαετία '30)", περ. ΦΘΙΩΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ 2001, Λαμία.
7. Γεωργίου Αλέξ. Πλατή: «Λαμία», έκδοση Δήμου Λαμιέων, 1973, Αθήνα.
8. εφ. ΦΩΝΗ ΤΟΥ ΛΑΟΥ, 1870, Λαμία.
9. εφ. ΕΥΝΟΜΙΑ, 1882, Λαμία.
10. εφ. ΕΘΝΙΚΟΣ ΑΓΩΝ, 1981, Λαμία.
11. Νικ. Δαβανέλλος: "ΛΑΜΙΑ, το χρονικό μιας πόλης", 1994, Λαμία.
12. Μιχτ. Μπούκα: "Οδηγός εμπορικός, γεωγραφικός και ιστορικός των πλείστων κυριωτέρων πόλεων της Ελλάδος του έτους 1876", εν Αθήναις, έτος Α', 1875.
13. Νικ. Δαβανέλλος: "ΛΑΜΙΑ, η ρεκλάμα (1850-1967)", έκδ. Δήμου Λαμιέων, 1998, Λαμία.
14. Κωνστ. Μπαλωμένου: "Η Ηλεκτρική Εταιρεία Λαμίας (1911-1958)", περ. ΦΘΙΩΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ 2003, Λαμία.
15. <http://orpheas-orpheas.blogspot.gr>
16. <http://kodikosdaskalos.blogspot.gr>
17. <http://kafeneio-gr.blogspot.gr>
18. <http://grammesorizonton.blogspot.gr>
19. <http://www.kathimerini.gr>
20. Βικιπαίδεια
21. Μαρτυρία γιατρού Δημητρίου Ν. Βέλθιου

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

1. Συμβόλαιο 137 / 18-2-1838, του συμβολαιογράφου Λαμίας Βασιλείου Δ. Περραιβού.
2. Αρχικά λεγόταν πηλατεία "της Ωρας", από το ρολόι, που είχε σε ένα κτίσμα (μικρό πύργο). Είναι η σημερινή πηλατεία Ελευθερίας.
3. εφ. ΦΩΝΗ ΤΟΥ ΛΑΟΥ, σ.2, 4-2-1870, Λαμία.
4. Αγοράστηκε από τον Αναγνώστη Π. Ζητουιάτη (1801-1881). Μετά περιήλθε στους κληρονόμους του (συμβόλαιο αριθ. 8903/1-10-1900, του συμβολαιογράφου Λαμίας Δημ. Ρέντζου).
5. πριν το διέφυγε ο Θεόδωρος Καλούτσας.
6. Ήταν το άτυπο χρηματιστήριο της Ελλάδος (που θα γινόταν τρία χρόνια μετά) επειδή, από το 1870, από πάνω του στεγαζόταν η εμπορική λέσχη. Πολύ σύντομα ονομάστηκε Μετοχοπρατήριο.
7. Μιχτ. Μπούκα: "Οδηγός εμπορικός, γεωγραφικός και ιστορικός των πλείστων κυριωτέρων πόλεων της Ελλάδος του έτους 1876", εν Αθήναις, έτος Α', 1875, σελ. 245-253.
8. Ηπειρώτης στην καταγωγή, εγκαταστάθηκε οικογενειακά στη Λαμία. Ο γιος του Ιωάννης, στρατιωτικός γιατρός, σκοτώθηκε στο Μπιζάνι. Ο

άλλος γιος του Θρασύβουλος έγινε φαρμακοποιός. Παντρεύτηκε την Ισμήνη Χρ. Ελαιοσάνα.

⁹ Το κτίριο ανήκε αρχικά στον δικηγόρο Δημήτριο Κλήρα. Κτίστηκε πριν το 1870. Το 1929, το κτίριο δόθηκε ως προίκα στην κόρη του Ευαγγελία (1902-1970), που παντρεύτηκε το δικηγόρο και μετά βουλευτή Αθαν. Γραμματίκα (1889-1969). Το 1977 όλο το κτίριο κατεδαφίστηκε και στη θέση του έγινε η σημερινή πολυώροφη οικοδομή.

¹⁰ εφ. "ΕΥΝΟΜΙΑ", 24-7-1882, Λαμία.

¹¹ Κωνστ. Μπαλωμένου: "Η Ηλεκτρική Εταιρεία Λαμίας (1911-1958)", περ. ΦΘΙΩΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ 2003, Λαμία.

¹² Επόμενη ανασύσταση του Σύλλογου Καφεπωλών Λαμίας, έγινε με την αριθ. 69/1970 απόφαση του Πρωτοδικείου Λαμίας, που τροποποίησε την παραπάνω απόφαση. Αυτή χρειάστηκε, επειδή ο Σύλλογος ατόνησε τη δράση του ή διαλύθηκε στο μεταξύ.

¹³ Ήταν τρία αδέρφια: Θωμάς (1901-1978), Χαράλαμπος και Παναγιώτης (1907-1999). Το καφενείο ανέλαβε ο Παναγιώτης.

¹⁴ Γιος του ήταν ο Ιωάννης Λεβαδίτης (1881-1913) που σπούδασε κι έγινε γιατρός. Το 1912 στρατεύτηκε κι έγινε στρατιωτικός γιατρός. Στις φονικές μάχες το 1913 για κατάληψη του οχυρού στο Μπιζάνι της Ηπείρου σκοτώθηκε, σε ηλικία 32 ετών. Τιμητικά, μια οδός της Λαμίας φέρει το όνομά του, από την πηλατεία Μασούκα μέχρι την οδό Εκκλησιών.

¹⁵ Ήταν έμπορος, με ιδιόκτητο κατάστημα στην οδό Ρήγα Φεραίου. Πούλούσε γυαλικά, γραμμόφωνα, ραδιόφωνα, κ.ά.

¹⁶ Από σπουδαίους καλλιτέχνες-θησοποιούς όπως ο Αυλωνίτης, ο Μακρής, ο Φωτόπουλος, κ.ά.

¹⁷ Σέρβιρε τον καλύτερο καφέ και υποστηρίζει ότι το μυστικό είναι στο μπρίκι !!

¹⁸ Σε όλα τα σημερινά αντίστοιχα μαγαζιά (καφετέριες, café, καφε-μπαρ, κ.ά.) κυριαρχεί η επίεση μεγάλη οθόνη τηλεόρασης, με ανάλογη ένταση ήχου, απαγορεύοντας τις συζητήσεις σε ποικίλα κοινωνικά ή άλλα θέματα. Οι αθλητικές μεταδόσεις από τις καλωδιακές τηλεοράσεις χειροτερεύουν την κατάσταση, κυρίως για όσους δεν ενδιαφέρονται γι' αυτά.

¹⁹ Σε τετάρτο από μπαμπού (ή από καλάμια) στηριζόταν η εφημερίδα και διαβαζόταν χωρίς να χρειάζεται να τη διπλώνουν οι αναγνώστες, ώστε να μην καταστρέφεται ή να σχίζεται. Υπήρχαν 2-3 τέτοια στηρίγματα με διαφορετικές εφημερίδες.

²⁰ Όλοι γράφτηκαν ως καφεπώλες. Ακόμα κι εκείνοι που είχαν ουζερί, σέρβιραν και καφέ, αν ζητούσε ο πελάτης. Επίσης σέρβιραν και μπύρα (κυρίως τα καλοκαίρια). Τα κεντρικά καφενεία σέρβιραν επιπλέον και γλυκά (καφεζαχαροπλαστεία)

²¹ Από εργασία του Αθανασίου Κ. Μπαλωμένου: "Δρόμοι, Καταστάματα και Ιδιοκτησίες της προπολεμικής Λαμίας (δεκαετία '30)", περ. ΦΘΙΩΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ 2001, Λαμία.

²² Σπύρος Πετροπούλος ή Πετρούλας ή Πετρούλιας. Διετέλεσε δήμαρχος Λαμίας.

²³ Ήταν τρία αδέρφια: Θωμάς, Χαράλαμπος και Παναγιώτης.

²⁴ ΕΙΔΟΠΟΙΗΣΙΣ: Φέρομεν εις γνώσιν του κοινού Λαμίας και περιχώρων ότι ανελάβαμεν την διεύθυνσιν του εν τη πηλατεία Δημοκρατίας (Σιταγοράς) καφενείου ΑΤΛΑΣ πρώην Τσιτζήλων, εις το οποίον θέλτε ευρη περιποίηση και καθαριότητα. ΑΔΕΛΦ. ΚΑΡΠΟΥΖΑ [Από την εφ. Η ΕΠΑΡΧΙΑ, φ. 349, σ. 2, 30-4-1931, Λαμία].

²⁵ Ήταν και το Πρακτορείο Αθηνών, της ΟΣΛΑ. Μεταπολεμικά έγινε μακάλικο των Αφών Μπολώτα.

²⁶ Από το Δομοκό. Οι Αφοί Καρτζά είχαν μετά μαγαζί Γενικού Εμπορίου και αντιπροσωπεία υγραερίων, στην αρχή της οδού Κολλοκοτρώνη(κοντά στην πηλατεία Πάρκου).

²⁷ Καφέδες έφτιαχνε ο γερο-Νίκος Γκατζούρας, πατέρας του τότε ποδοσφαιριστή του Ολυμπιακού Λαμίας.

²⁸ Εκεί περίμεναν το λεωφορείο, για το Καρνεβήσι (απέναντι ήταν το Πρακτορείο).

²⁹ Τα κτίρια ήταν ιδιοκτησία του καρβουνέμπορα Ν. Μιχαήλ από την Ήπειρο.

³⁰ Αδελφός του Παναγιώτη Αντιπάτη, που είχε μακάλικο στην οδό Όθωνος. Καταγόταν από τη Γραβιά.

³¹ Ιδιοκτησία Κακκάβα.

³² Στο ισόγειο παλιότερου κτιρίου, όπου στεγαζόταν το Δικαστικό Μέγαρο (είναι το σημερινό Μέγαρο της Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδος).

³³ Βλ. «Λαμία - τα πρόσωπα (1760-1930)» του Νικ. Δαβανέλλου, Λαμία 2003.

³⁴ Δημήτριος Κλήρας, δικηγόρος (1864-1951).

³⁵ Αθανάσιος Γ. Γραμματίκας (1889-1969).

³⁶ Ήταν τρία αδέρφια: Θωμάς, Χαράλαμπος και Παναγιώτης.

³⁷ Το κτίριο ανήκε αρχικά στο δικηγόρο Δημήτριο Κλήρα. Κτίστηκε πριν το 1870. Το 1929, το κτίριο δόθηκε ως προίκα στην κόρη του Ευαγγελία (1902-1970), που παντρεύτηκε το δικηγόρο και μετά βουλευτή Αθαν. Γραμματίκα (1889-1969). Το 1977 όλο το κτίριο κατεδαφίστηκε και στη θέση του έγινε η σημερινή πολυώροφη οικοδομή.

³⁸ εφ. "Εθνικός Αγών", 12-7-1981, σ. 4, Λαμία.